

З виступів на міжнародній науковій конференції «Бібліотеки та інформаційні центри в системі наукового супроводу суспільних реформ»

Іван КУРАС

Інтеграція інформаційних ресурсів – стратегічний напрям забезпечення інформаційних потреб суспільства

Шановні друзі,
учасники і гості Міжнародної наукової конференції
«Бібліотеки та інформаційні центри
в системі наукового супроводу
суспільних реформ»!

У цій залі упродовж останнього десятиріччя всебічно обговорюються різні аспекти головної проблеми епохи інформатизації – створення і використання інформаційних ресурсів, достатніх для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Серед найважливіших ознак, які характеризують інформаційне суспільство – наявність системи гігантських взаємопов'язаних накопичувачів інформації, загальнодоступних банків знань і даних і необхідних для їх використання технологічних засобів.

Організатори сьогоднішньої конференції зробили наголос на проблемах інтеграції інформаційних ресурсів усіх інформаційних служб, їх партнерства в інформаційному забезпеченні процесів реформування суспільства.

На мою думку, це дуже своєчасна постановка проблеми. В умовах глобалізації, яка характеризує сучасний стан розвитку цивілізації, все світове господарство, всі його галузі розвиваються на принципах інтеграції. Промислово розвинені країни перехідного періоду, серед них і Україна, потребують суттєвої допомоги щодо їх включення в процеси глобальної інтеграції. Допомоги передусім у тому, щоб перейти від принципів індустріального розвитку до випереджувального інтелектуально-інформаційного, орієнтованого на якість життя. Суть цієї переорієнтації полягає у максимальному використанні інтегрованого інформаційно-інтелектуального потенціалу світу для формування нової глобальної ноосферно-космічної економіки третього тисячоліття, інтелектуалізації й інтеграції національних економік в єдиній світовій системі поділу праці.

Обраний Україною інноваційний шлях розвитку вимагає випереджувального розвитку науки, освіти, нових технологій, тобто саме тих сфер соціальної активності суспільства, де виробляються і використовуються нові знання, а також сучасна науково-технічна, економічна і соціальна інформація.

З деяким відставанням, але все ж таки світові тенденції інтеграції інформаційних ресурсів проявляються і в розбудові інформаційного простору України. Це такі тен-

денції, як створення національних, європейських, світових корпоративних проектів для спільного вирішення актуальних проблем – збереження меморіальних, створення страхових фондів, збирання малотиражних наукових видань установ, удосконалення служби доставки документів, організація консорціумів для спільного придбання інформаційних джерел тощо.

Інформаційні ресурси України – феномен величезного об'єму і цінності, що включає документні зібрання: бібліотечні, архівні, музейні, органів науково-технічної інформації, бази даних, електронні бібліотеки та інші інформаційні масиви, що формуються органами державної влади, суб'єктами господарської діяльності, громадськими об'єднаннями тощо.

Зусиллями багатьох організацій, насамперед Кібернетичного центру НАН України, інших колективів учених та спеціалістів у державі створено відправну платформу для інформаційного забезпечення розвитку всіх ланок та структур суспільства, питань управління. Поряд з традиційними елементами – телекомунікаційними та комп'ютерними мережами, базами даних, базами знань – створюються мережі взаємодіючих інформаційно-аналітичних центрів різних рівнів та призначення, що забезпечує якісно новий рівень інформаційного супроводу, широке використання сучасних системно-аналітичних методів та засобів у вирішенні стратегічних завдань.

Важливе місце в системі інформаційних ресурсів держави посідає інтегрований 30-мільйонний фонд бібліотечно-інформаційної мережі Академії. Сьогодні очевидною стала необхідність його модернізації.

Спираючись на державні постанови в галузі інформаційної політики, ми розробили «Програму інформатизації НАН України на 2004–2008 роки», в якій чільне місце посідають заходи, спрямовані на технічне та технологічне переоснащення бібліотечно-інформаційної мережі Національної академії наук України, розвитку її як потужної інформаційної системи, що повною мірою використовує традиційні та електронні джерела інформації.

Упродовж двох останніх років було прийнято чотири постанови Президії НАН України, в яких конкретизувалися завдання розвитку бібліотечно-інформаційної сфери Академії, розглядалися питання збереження фондів, передплати іноземних періодичних видань, доступу установ Академії до провідних світових електронних баз даних наукової інформації.

Курас Іван Федорович, народний депутат України, академік НАН України, віце-президент НАН України.

Розвиток бібліотечно-інформаційної справи було визнано одним з пріоритетних напрямів зміцнення вітчизняного наукового потенціалу.

У цьому контексті доречно згадати про Розпорядження Президента України від 2 грудня 2003 р. «Про заходи щодо вдосконалення діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського». У ньому передбачено визначення правових, організаційних та фінансових засад функціонування і розвитку НБУВ як головного науково-інформаційного центру держави, її кардинального переоснащення сучасними засобами комп'ютерно-телекомунікаційної техніки.

У серпні цього року на виконання Розпорядження Президента вийшла постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1085 «Про затвердження Державної програми розвитку діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2005–2010 роки». Президія Академії, гадаю й колектив НБУВ теж, сприйняли Розпорядження Президента, постанову Кабміну як свідчення високої оцінки державою сучасної діяльності Бібліотеки і її потенційних можливостей.

Вважаю, що ці дві програми – державну і академічну – слід розглядати як інструмент реалізації стратегічних завдань інформатизації науки, створення умов для ефективного науково-інформаційного супроводу суспільних реформ.

Заходи, розроблені на виконання цих програм, вже набувають практичного втілення.

У рамках «Програми інформатизації НАН України» передбачено створення корпоративної комп'ютерної мережі Академії, що базується на опорних вузлах, між якими існують виділені канали зв'язку. Вже вводиться у дослідну експлуатацію київський фрагмент цієї мережі. Організовано виділений оптоволоконний канал зв'язку НБУВ з Київським національним університетом імені Тараса Шевченка. Бібліотека має також вихід у глобальну інформаційну мережу «Інтернет-2».

Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського розроблено програмне забезпечення для підтримки на сайтах наукових установ бібліографічних і повнотекстових баз даних. Слід прискорити комплекс робіт з його тиражування та поширення в бібліотеках та інформаційних центрах України.

У НБУВ завершується розробка Національного формату представлення бібліографічних даних УКРМАРК. Над його створенням працює міжвідомча робоча група фахівців Бібліотеки, Національної парламентської бібліотеки України, наукової бібліотеки Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Формат забезпечить сумісність бібліографічних записів, які створюються в бібліотеках України, на національному та міжнародному рівнях. Це, зокрема, дозволить створити інтегровану довідково-пошукову систему розкриття змісту сукупних фондів вітчизняних наукових бібліотек та системи корпоративної каталогізації і реферування поточних надходжень.

Вже розпочав діяльність технологічний парк «Інте-

лектуальні інформаційні технології», співзасновником якого є і Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Цей загальнодержавний інформаційний комплекс інтегруватиме ресурси національних бібліотек України, бібліотек інститутів Академії, державних наукових бібліотек і готуватиме на їх основі інформаційні продукти для підтримки суспільних реформ, розвитку науки, освіти, культури, управління тощо.

Слід відзначити, що одним із результатів діяльності технопарку є система наукових електронних видань «Бібліотека – суспільству». Сьогодні ця система включає п'ять галузевих серій з природничих, технічних, соціогуманітарних, аграрних наук та медицини. Бібліотеки – галузеві центри (сільськогосподарська, медична, науково-технічна) тиражують ці серії та поширюють у бібліотеках своєї системи.

Державною програмою розвитку діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського передбачено створення Українського науково-інформаційного порталу із системами пошуку та архівування розміщеної в глобальних інформаційних мережах наукової та суспільно значущої інформації. З цією метою відбувається трансформація сайту НБУВ у науково-інформаційний портал, що має забезпечити інтерактивну навігацію по науково-інформаційним ресурсам глобальних мереж. Вже створено систему електронних довідників у бібліотеках та інформаційних центрах, науково-дослідних установах та університетах України і світу. Активно поповнюються ресурси наукової електронної бібліотеки НБУВ, фонд якої вже налічує близько 30 тис. документів.

Передбачені заходи щодо удосконалення кооперативної системи реферування української наукової літератури, де головними установами є Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського та Інститут проблем реєстрації інформації.

З огляду на важливість процесів інтелектуалізації суспільного життя, гуманізації науки і освіти заслуговують схвалення заходи, спрямовані на збереження духовного надбання нації. У цьому контексті роботи зі створення електронного інформаційного ресурсу рукописної, архівної та книжкової спадщини «Пам'ять України» є надзвичайно важливими. Вони є розвитком низки національних програм, таких як «Архівна та рукописна україніка», «Археографічна україніка», «Документальні ресурси української науки». На основі єдиних методичних засад та програмно-технологічних підходів створюються національні бази документних джерел бібліотек, музеїв, архівів з національної історії, освіти, культури, які згодом складатимуть національний сегмент всесвітньої програми «Пам'ять світу», що з 90-х років розробляється під егідою ЮНЕСКО.

Сподіваюсь, що Державна програма розвитку діяльності НБУВ дозволить їй належним чином представити свої зібрання в кооперовану структуру європейських національних бібліотек GABRIEL, що репрезентує фонди 38 національних бібліотек держав – членів Ради Європи.

Хочу зауважити, що перетворення в бібліотечно-інформаційній системі НАН України відбуваються в кон-

тексті тих завдань, які ставлять перед розвитком загальнодоступних інформаційних ресурсів такі документи, як Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства, Програма ЮНЕСКО «Інформація для всіх» та документи Всесвітнього самміту ООН з питань розвитку інформаційного суспільства. Основний акцент цих документів – інформаційна політика має бути орієнтована на людину, її інтелектуальний і духовний потенціал, на розвиток людського капіталу. Базовими установами у подоланні цифрового розриву між державами, так званої «електронної прірви», названі «бібліотеки, архіви і різного роду інформаційні установи».

Таким чином, для інтеграції інформаційного простору України у світову бібліотечно-інформаційну систему, технічні і технологічні передумови побудови якої вже створені, нам доведеться вирішити масу інтеграційних проблем і всередині кожної бібліотеки та інформаційного центру, і на рівні взаємодії галузевого, відомчого, регіонального, загальнодержавного масштабу. Це гармонізація програмних і технологічних засобів, пошукових систем, створення зведених каталогів, упровадження корпоративної каталогізації, електронного документообміну тощо.

Кристіан ГАСІЄВИЧ

«Бібліотека-2007»: Розвиток бібліотечної справи в Німеччині

Якщо проаналізувати дебати останніх років з освітнянських питань у Німеччині, започаткованих як обговорення результатів проекту ПІЗА*, то впадає в око, що відсутня одна тема – публічне обговорення того, який внесок могли б зробити бібліотеки у реформування системи освіти. Це свідчить, що на політичному рівні потенціал публічних та наукових бібліотек зовсім не вивчено.

На перший погляд, Німеччина могла б навіть пишатися своєю мережею бібліотек. Вона досить добре вкриває всю площу країни і задовольняє весь спектр інформаційних потреб. Бібліотечна мережа розвиває компетентність у користуванні засобами інформації та у читанні, забезпечує доступ до інформації у всіх медійних формах і пропонує послуги з орієнтування як у реальних, так і у віртуальних світах засобів інформації. Тим самим бібліотеки надають інформацію щодо інноваційних процесів у суспільстві й економіці нашої країни, а це – важливий чинник економічного суперництва.

То що ж, бібліотеки Німеччини тільки через проблеми зі створенням іміджу залишаються поза увагою широкого загалу, чи, навпаки, не мають визнання, тому що їхній внесок занадто мало вагомий на протипагу та-

Ми повинні використати можливості сучасних технологій для поглибленого змістового розкриття наявних науково-інформаційних ресурсів, акцентувати увагу на створенні нових інформаційних продуктів з урахуванням інформаційних потреб суспільства і сучасних тенденцій розвитку наукового знання.

Таким чином, нам належить зміцнити позиції всіх установ науково-інформаційної сфери як бази інноваційного розвитку суспільства.

Ознайомлення з програмою конференції, з тематикою секцій, круглих столів, доповідей на пленарному засіданні дає уявлення про багатоаспектність діяльності бібліотек та інформаційних центрів України в інформаційному забезпеченні суспільних реформ, про трансформацію бібліотечних закладів в умовах розвитку інформатизації суспільства, про позитивний вплив інтеграційних процесів на збагачення можливостей бібліотек.

Сподіваюсь, що ваше спілкування буде корисним і взаємозбагачуючим.

Бажаю Вам плідної співпраці, встановлення тривалих професійних контактів!

ким закладам, як школа або вища школа? Відповідальність за зміну статусу кво очевидно лягає на плечі обох сторін: як політиків, так і самих бібліотек. Прискіпливіший погляд щодо бібліотечної справи в Німеччині, який відображено в аналізі стану цієї галузі у проекті «Бібліотека-2007», зробленого Фондом ім. Б. Бертельсманна та Федеральним об'єднанням німецьких бібліотечних товариств, звертає увагу насамперед на політичні рамкові умови і демонструє, що тут також існує чітко виражена потреба нагальності оптимізації та реформування. На це вказують три чинники:

- ✓ відсутність стратегічної закріпленості бібліотек як частин освітнянської інфраструктури; наскрізні освітньо-політичні цілі не пов'язані сьогодні у достатньому обсязі з бібліотечною справою ні на земельному рівні, ні з політикою держави;
- ✓ відсутність скоординованої на федеральному рівні інноваційної політики щодо бібліотечної справи; не вистачає досягнень центрального координаційного спрямування, які б розумно доповнювали федеральні структури і особисту відповідальність на місцях. У багатьох випадках бібліотечний процес і бібліотечний менеджмент затримуються у розвитку через рамкові умови, тому необхідно привести їх у такий стан, щоб бібліотеки могли надавати послуги ефективно;
- ✓ значне скорочення фінансової бази, необхідної для подальшого розвитку бібліотек.

Гасієвич Кристіан, керівник проекту «Бібліотека-2007: Розвиток бібліотек в Німеччині» Фонду ім. Б. Бертельсманна (Німеччина), референт Гете-Інституту в Києві.

* Міжнародна програма порівняння рівня знань школярів.